

*О.А. Колесніков – студент II курсу юридичного факультету
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”;
науковий керівник – старший викладач кафедри державно-правових дисциплін
ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”
І.В. Тимошенко*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ВИБОРЧИХ І РЕФЕРЕНДНИХ ПРАВ

Проголосивши незалежність, Україна визнала себе демократичною, правовою державою, для якої волевиявлення народу є найважливішим чинником формування та реалізації державної політики у зовнішній та внутрішній сферах. Реалізація ж цього права безпосередньо відбувається через інститути виборів та прямого волевиявлення громадян через всеукраїнський та місцеві референдуми. Але, як показує практика, результати волевиявлення народу можуть бути спотворені зацікавленими особами шляхом зловживань та фальсифікацій.

До злочинів, проти виборчих прав, перш за все, слід віднести злочини які безпосередньо посягають на виборче право і відповідальність за які передбачена розділом V Особливої частини Кримінального кодексу України “Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина”. Йдеться про перешкоджання здійсненню виборчого права (ст. 157 КК України), неправомірне використання виборчих бюлетенів, підлог виборчих документів або неправильний підрахунок голосів чи неправильне оголошення результатів (ст. 158 КК України), порушення таємниці голосування (ст. 159 КК України). Ці злочини безпосередньо пов’язані із здійсненням виборчого права (права обирати та права бути обраним) і не можуть бути вчинені поза виборами [4, с. 11].

Водночас, у зв’язку з проведенням виборів та з метою здійснення впливу на виборчий процес, можуть вчинятися й чимало інших злочинів, відповідальність за які передбачена статтями інших розділів Особливої частини КК України. Передусім – це злочини у сфері службової діяльності, злочини проти правосуддя, злочинів проти життя та здоров’я особи, злочини проти громадського порядку, злочини у сфері використання комп’ютерів, систем та комп’ютерних мереж і мереж електрозв’язку.

Протиправний вплив на виборчий процес може передбачати найрізноманітніші діяння з боку різних суб’єктів. При цьому найістотнішим такий вплив може бути з боку тих суб’єктів, які мають для цього відповідні можливості завдяки їх включенню у тому чи іншому статусі до виборчого процесу. Передусім йдеться про можливості незаконного втручання у виборчий процес на всіх його етапах з боку таких суб’єктів: 1) посадових та службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування; 2) членів виборчих комісій. Крім того, неправомірний вплив на виборчий процес можуть здійснювати й інші суб’єкти (представники політичних партій, кандидати).

Щодо визначення об'єкта цих злочинів існує декілька думок. Так, одні науковці схильні вбачати під об'єктом злочину проти виборчих прав саме виборче або референдне право, а інші визначають під об'єктом виборчі правовідносини, суть поняття яких є дуже широким [2, с. 76].

Що стосується об'єктивної сторони злочину, то тут її обов'язковими ознаками, є: діяння – перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача: вказані в законі форми цього перешкоджання; передбачені законом способи вчинення злочину.

Таке діяння (дія чи бездіяльність) передбачає створення чи використання перешкод (перепон, завад) для здійснення потерпілим виборчого або референдного права чи діяльності щодо їх забезпечення і позбавляє або обмежує(ускладнює) здійснення потерпілим зазначених прав чи діяльності.

Формами вчинення цього злочину є: перешкоджання вільному здійсненню громадянином свого виборчого права або права брати участь у референдумі; перешкоджання діяльності іншого суб'єкта виборчого процесу, ініціативної групи референдуму, комісії з референдуму, члена виборчої комісії, члена ініціативної групи референдуму, члена комісії з референдуму або офіційного спостерігача при виконанні ними своїх повноважень.

Перешкоджання вільному здійсненню громадянином свого виборчого права може проявлятися в багатьох аспектах: безпідставній відмові в реєстрації його як кандидата; невключенні до списку виборців за наявності для того підстав або виключенні зі списку виборців за відсутності для того підстав, неправомірній відмові виборцеві у прийнятті і розгляді його заяви про включення його до списку виборців; примушуванні службовою особою підлеглих (наприклад, військовослужбовців строкової служби, курсантів) до голосування за певного кандидата; бездіяльності службової особи, яка відповідно до свого службового становища зобов'язана вжити заходів щодо забезпечення реалізації виборчих прав громадян: примушуванні кандидата зняти свою кандидатуру з балотування чи зареєструватися кандидатом тощо.

Склад злочину в цих правопорушеннях – формальний. Тому злочин вважається закінченим з моменту перешкоджання здійсненню відповідного права чи діяльності потерпілого, незалежно від того, чи вдалось винному досягти злочинної мети – реально перешкодити здійсненню виборчого або референдного права чи діяльності щодо їх забезпечення [1, с. 42].

Для суб'єктивної сторони злочину характерний прями́й умисел. Мотиви і цілі можуть бути різні, а суб'єкт злочину є загальний.

Правильне розуміння змісту положень відповідних статей Кримінального Кодексу України є передумовою, з одного боку, їх правильного застосування, з другого – ефективного захисту виборчих та референдних прав громадян кримінально-правовими засобами. Таке розуміння можливе лише у разі широкого використання норм виборчого права, тобто тих законодавчих приписів, які визначають правила підготовки і проведення виборів, права та обов'язки суб'єктів виборчого процесу.

Література

1. Тихий В. П. Кримінальна відповідальність за перешкоджання здійсненню виборчого або референдного права / В. П. Тихий, М. І. Мельник // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – № 7. – С. 41-45.
2. Тимошенко І. В. До питання про об'єкт злочинів проти виборчих прав громадян / І. В. Тимошенко // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 9. – С. 73-76.
3. Семенюк О. Перешкоджання участі у референдумі шляхом насильства / О. Семенюк // Право України. – 2008. – № 7. – С. 114-117.
4. Мельник М. І. Кримінальна відповідальність за злочини проти виборчих прав / М. І. Мельник. – К., 2005. – С. 142.

Колесніков, О.А. Кримінальна відповідальність за злочини проти виборчих і референсних прав [Текст] / О.А. Колесніков; наук. кер. І.В. Тимошенко // Права людини в умовах сучасного державотворення: теоретичні і практичні аспекти: збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (12-13 грудня 2008 р.). – Суми: УАБС НБУ, 2008. – С. 136-139.